

ROGER KING: THE STATE IN MODERN SOCIETY:
NEW DIRECTIONS IN POLITICAL SOCIOLOGY,
MACMILLAN, LGNDON, 1986.

Ο συγγραφέας, βοηθός-διευθυντής στο Humberside College of Higher Education στο συστηματικό αυτό εγχειρίδιο σύγχρονης πολιτικής κοινωνιολογίας, έχοντας ως αφετηρία την τμηματοποίηση του επιστημονικού αυτού κλάδου, κάνει μια σφαιρική παρουσίαση μαρξιστικών και μη θεωριών περί κράτους τονίζοντας τις εξελίξεις στον τομέα αυτό της τελευταίας δεκαετίας και την αυξανόμενη τάση προσέγγισης μαρξιστικών και βεμπεριανών θέσεων.

Σ'ό,τι αφορά τη σχέση κράτους-κοινωνίας ο σ. εξετάζει το πρόβλημα στην ιστορική, συγκριτική, τοπική και δεθνή του διάσταση. Αναλύει τη σχέση οργανωμένης εργασίας, επιχείρησης και κράτους και καταλήγει στο συμπέρασμα, που βέβαια τα τελευταία δύο χρόνια φαίνεται να αναθεωρείται από τις ιστορικές εξελίξεις ιδίως στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, ότι οι σύγχρονες κοινωνίες, οποιασδήποτε ιδεολογίας ή πολιτικού συστήματος - συγκλίνουν προς μια κρατικά ελεγχόμενη μορφή κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων.

Το βιβλίο αυτό, που έχει ειδικούς και γενικούς στόχους, αποτελείται από 8 κεφάλαια, από τα οποία το τελευταίο με θέμα τα διεθνή πλαίσια του κρατικού φαινομένου έχει ως συγγραφέα τον Graham Gibbs.

Στο πρώτο κεφάλαιο ο συγγραφέας εξετάζει την παραδοσιακή πολιτική κοινωνιολογία στις Η.Π.Α. και Μ. Βρετανία, η οποία, θεμελιωμένη στον μιχαελοβισμό, διακρίνεται για τον μικροκοινωνιολογικό της χαρακτήρα και την αδιαφορία της για το θεσμό του κράτους. Το επίκεντρο ενδιαφέροντος αυτής της τάσης είναι συγκεντρωμένο στο άτομο και τις ηθικές αξίες εξεταζόμενες από μια κοινωνικοψυχολογική προοπτική. Η έννοια της πολιτικής δύναμης αναλύεται κάτω από βολουνταριστική σκοπιά και αποσυνδέεται τόσο από το κράτος όσο και από τις κοινωνικές τάξεις. Έτσι ο King επισημαίνει ένα κενό στο χώρο της αστικής πολιτικής κοινωνιολογίας αναιρώντας μερικά την άποψη του Πουλαντζά, ο οποίος αποδίδει την έλλειψη θεωρίας περί κράτους μόνο στους σύγχρονους μαρξιστές πολιτικούς μελετητές. («Το πρόβλημα του καπιταλιστικού κράτους (στο «Νίκος Πουλαντζάς-Ράλφ Μίλιμπαντ-Ζαν Πιέρ Φαύ: Προβλήματα του σύγχρονου κράτους και του φασιστικού φαινομένου», Εκδόσεις Θεμέλιο).-

Η προοπτική αυτή σε συνδυασμό προς την Ευρωπαϊκή θεωρία περί δημοκρατίας αποτέλεσε για πολλά χρόνια την επίσημη πολιτική κοινωνιολογία της Δύσης, η οποία, όμως, τα τελευταία χρόνια έχει στραφεί προς μακροκοινωνιολογικές προσεγγίσεις με βασικό άξονα αναφοράς τους κοινωνικούς θεσμούς και ιδιαίτερα το κράτος σ' όλες τις μορφές και τις διαστάσεις του. Στο ρεύμα αυτό το ενδιαφέρον για το άτομο αντικαταστάθηκε από την έννοια των ομάδων, η έννοια της elite είναι κυρίαρχη, ενώ αναζωογονήθηκε η μελέτη της συμβολής της ταξικής πάλης. Τέλος τα προβλήματα της νόμιμης εξουσίας αντιμετωπίζονται με κριτήριο τη σχέση κυβερνώντων-κυβερνωμένων. Η σύγχρονη αυτή πολιτική κοινωνιολογία, ενώ επιχειρεί μια σύνθεση μαρξιστικών και βεμπεριανών θέσεων, προσπαθεί να υπερβεί τις αδυναμίες των δύο αυτών μεγάλων θεωρητικών προχωρώντας σε μια βαθύτερη και παγκόσμιας εμβέλειας μελέτη των δομών και της λειτουργίας του σύγχρονου κράτους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζονται προβλήματα που συνδέονται με την εξέλιξη του σύγχρονου κράτους στις διάφορες του μορφές. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε προβλήματα που απορρέουν από τη σχέση των ατόμων με το κράτος και τους θεσμούς του. Ο συγγραφέας πιστεύει ότι καταλυτικό ρόλο διαδραματίζει το αυτονομημένο από την κοινωνία κράτος και ότι αυτή η αυτονόμηση επηρεάζει σημαντικά τις σχέσεις του κράτους με τον τομέα της οικονομίας. Σ' ό,τι αφορά το ρόλο και τη λειτουργία του κράτους ο συγγραφέας προβάλλει περισσότερο τη συναινετική θεωρία, σύμφωνα με την οποία το κράτος δεν στηρίζεται πάνω στην επιβολή της βίας εκ μέρους μιας κυρίαρχης ομάδας, αλλά βασίζεται σε μια καθολική αποδοχή και συναίνεση, η οποία και προσδίδει τον χαρακτήρα της νομιμότητας στις διάφορες κρατικές δραστηριότητες.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η σχέση του ατόμου προς την κρατική εξουσία και ειδικότερα ο χαρακτήρας της κρατικής εξουσίας. Ο συγγραφέας παραθέτει στο κεφάλαιο αυτό τις απόψεις δύο σημαντικών σχολών πάνω στο θέμα αυτό, τις σοσιαλιστικής μη-μαρξιστικής τάσης που βλέπει το κράτος ως το ρυθμιστή σχέσεων ισότητας και ελευθερίας και της καθαρά φιλελεύθερης που αντιμετωπίζει τον κρατικό παρεμβατισμό ως επικίνδυνο για την κοινωνική ελευθερία των πολιτών. Ο σ. επίσης επισημαίνει την ύπαρξη σοβαρής αμφισημίας στην νεο-μαρξιστική θεωρία περί κράτους, η οποία ταλαντεύεται ανάμεσα στην καθολική απόρριψη του θεσμού και την αποδοχή του ως σημαντικού μέσου για το χτίσιμο της σοσιαλιστικής κοινωνίας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο ο σ. αξιολογεί ένα αρκετά πλούσιο εμπειρικό υλικό και αναλύει σύγχρονες κολλεκτιβιστικές μορφές σε συστήματα κρατικής οικονομίας. Ο συγγραφέας υιοθετώντας μια φαινομενικά αντικειμε-

νική στάση αναλύει τα προβλήματα που συνδέονται με τις δύο κυρίαρχες οικονομίες στην εποχή μας, την καπιταλιστική και την σοσιαλιστική, όπως αυτά αντανακλούν στις αντίστοιχες κρατικές μορφές. Άποψη του συγγραφέα είναι ότι στη Δύση τα ουσιαστικά προβλήματα που απορρέουν από το σύστημα αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οργανωμένης εργασίας είναι δύο και αφορούν α) στον τρόπο και στο βαθμό με τον οποίο το κράτος εξισορροπεί τις αντιτιθέμενες απαιτήσεις λαϊκής υποστήριξης από τη μια και κεφαλαιακής συσσώρευσης από την άλλη και β) στο εάν η διαδικασία αυτή απαιτεί συγχώνευση ή υποδούλωση της εργατικής δύναμης. Στην Ανατολή το σύστημα του κρατικού σοσιαλισμού αντιμετωπίζει κατά το συγγραφέα, προβλήματα ιδεολογικού και όχι οικονομικού χαρακτήρα. Το πρόβλημα επικεντρώνεται στην αποδοχή ή όχι του κράτους ως οργάνου θεμελίωσης και διατήρησης του σοσιαλισμού. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο πολύ πρόσφατο αυτό έργο ο συγγραφέας δεν φαίνεται να έχει συλλάβει τις εξελίξεις στο χαρακτήρα και τη μορφή των σοσιαλιστικών κοινωνιών, τα σημάδια των οποίων ήταν εμφανή την εποχή που το βιβλίο αυτό κυκλοφόρησε. Επίσης δεν παραθέτει την νεο-φιλελεύθερη τάση των συγχρόνων κοινωνιών που ήδη εκείνη την εποχή ήταν κυρίαρχη στη Μ. Βρετανία στην Θατσερική της μορφή.

Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάζεται διεξοδικά το πρόβλημα του κορπορατισμού στις σύγχρονες κοινωνίες και ειδικά η αντικατάσταση του κοινοβουλευτισμού και πλουραλισμού από μια συγκεντρωτική μορφή λήψης πολιτικών αποφάσεων μεταξύ των οργανωμένων αντιπροσώπων του κεφαλαίου, της εργατικής τάξης και του κράτους. Ο συγγρ. πολύ ορθά επισημαίνει ότι η εξέλιξη αυτή από τη μια ενίσχυσε την ισχύ και το ρόλο του κράτους ως μεσολαβητή στις διαφορές μεταξύ κεφαλαίου και εργαζομένων, από την άλλη όμως απεμπόλησε τμήμα της εξουσίας στους ηγέτες των ισχυρότερων επαγγελματικών συνδικάτων με αντάλλαγμα φυσικά τον έλεγχο της βάσης. Παρόλα αυτά επισημαίνει ότι η κυριαρχία του κορπορατισμού έχει αρχίσει να είναι επισφαλής καθώς υπόκειται σε διμέτωπη επίθεση τόσο από τους κατόχους των μέσων παραγωγής, και, θα συμπλήρωνα, του ίδιου του κράτους, όσο και από τη δυσαρέσκεια των μελών των ιδίων των συνδικάτων.

Στο έκτο κεφάλαιο το ενδιαφέρον του συγγραφέα μετατοπίζεται στο εξαιρετικά σημαντικό πρόβλημα της έννοιας της δύναμης. Από όλες τις προσεγγίσεις του θέματος (βλ. St. Lukes: Power: A radical View, The Mac Millan Press, London, 1974), ο συγγραφέας εξετάζει τη βασική μπιχεβιοριστική αντίληψη της δύναμης και ειδικότερα το βαθμό εγκυρότητας της άποψης, σύμφωνα με την οποία οι πολιτικές εξελίξεις είναι αποτέλεσμα των επιλογών αυτόνομων ατόμων που βρίσκονται σε σχέσεις

σύγκρουσης ή συνεργασίας με άλλους. Πιο συγκεκριμένα όμως εξετάζει νεότερες απόψεις, σύμφωνα με τις οποίες αυτή η μπιχιεβιοριστική προσέγγιση της έννοιας της δύναμης αγνοεί το ρόλο της ιδεολογίας στον τομέα της πολιτικής δραστηριότητας.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται και αξιολογούνται πρόσφατα αποτελέσματα εμπειρικών ερευνών πάνω στη δραστηριότητα και λειτουργία τοπικών κρατικών οργανώσεων ιδίως στις ΗΠΑ και τη Μ. Βρετανία και στο τέλος του κεφαλαίου προβάλλεται η διστακτική θεωρία περί κράτους, η οποία κάνει σαφή διάκριση μεταξύ κεντρικού κράτους που ασχολείται κυρίως με τη διαδικασία της παραγωγής και του τοπικού κράτους που ασχολείται κυρίως με καταναλωτικά προβλήματα και προβλήματα διαβίωσης γενικότερα.

Τέλος στο όγδοο κεφάλαιο εξετάζονται μακροσκοπικά προβλήματα που αφορούν τις διακρατικές σχέσεις σε αντιδιαστολή προς την 'εσωτερική' αντίληψη του εθνικού κράτους. Σε αντίθεση προς παλαιότερες θεωρίες που έδιναν προτεραιότητα στους 'εンドογενείς' παράγοντες της κρατικής δραστηριότητας, από το 1970 και ύστερα υπάρχει μια σαφής μετατόπιση προς τη θεώρηση 'έξωγενών' παραγόντων, όπως ο ιμπεριαλισμός και η αποικιοκρατία, οι οποίοι συνέβαλαν στην μετατόπιση από την έννοια του εθνικού κράτους στην προβληματική των σχέσεων μεταξύ Πρώτου, Δευτέρου και Τρίτου κόσμου. Ενώ η διχοτόμηση μεταξύ 'μοντέρνου-παραδοσιακού' υποχωρεί, γίνονται όλο και πιο σαφή τα αποτελέσματα της υποχώρησης των παραδοσιακών δομών των υπό ανάπτυξη κοινωνιών και η διατήρηση της αποικιοκρατικής κυριαρχίας του πρώτου κόσμου στην οικονομική της πλέον μορφή. Ο συγγραφέας είναι ιδιαίτερα προσεκτικός στην άκριτη υιοθέτηση αθεμελιωτων γενικοτήτων του τύπου ότι η υπανάπτυξη είναι αναγκαία συνθήκη για όλες τις χώρες του Τρίτου κόσμου, αφού επισημαίνει και αξιολογεί τις ιστορικές ιδιαιτερότητες διαφόρων χωρών του Τρίτου κόσμου.

Γενικά το βιβλίο αυτό, παρά το γεγονός ότι υστερεί σε κριτική αντιμετώπιση των προβλημάτων που θίγει, είναι αξιόλογο, γιατί κινείται σ' ένα ευρύ χώρο της πολιτικής κοινωνιολογίας παραθέτοντας τις απόψεις ποικίλων παλαιότερων και σύγχρονων πολιτικών στοχαστών. Θα έλεγα ότι αποτελεί ένα πανόραμα της σύγχρονης πολιτικής κοινωνιολογίας στο οποίο αναλύονται όλες οι τάσεις της επιστήμης μαρξιστικές, βεμπεριανές, φιλελεύθερες, νεομαρξιστικές, μπιχιεβιοριστικές, πλουραλιστικές κλπ. Το εμπειρικό υλικό που χρησιμοποιεί σε σχέση π.χ. με αυτό του R. Miliband στο *The State in the Capitalist society*, είναι μάλλον περιορισμένο, ενώ ελλιπής σε συγκεκριμένα στοιχεία είναι και η παρουσίαση προβλημάτων

σχετιζόμενων με τα σοσιαλιστικά κράτη (η περίπτωση της Κίνας απουσιάζει σχεδόν εντελώς).

Γενικά ο συγγραφέας ενδιαφέρεται περισσότερο στην συγκριτική παράθεση θεωριών και όχι στη θεμελίωση δικών του απόψεων. Η εκλεκτική αυτή προσέγγιση και η παράθεση πλουσιότατης βιβλιογραφίας καθιστούν το έργο αυτού του Roger King ένα σημαντικό εισαγωγικό εγχειρίδιο στο χώρο της σύγχρονης πολιτικής κοινωνιολογίας.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΑΜΠΑΤΣΑΚΗ-ΠΕΡΔΙΚΗ